

Mariborske vstaje – retrospektiva policijskih, tožilskih in sodnih postopkov zoper udeležence protestov: poročilo o okrogli mizi

17. dnevi varstvoslovja so ob koncu postregli z izjemno zanimivo in polemično okroglo mizo, ki je bila namenjena strokovni razpravi o dogajanju na tako imenovanih mariborskih vstajah leta 2012. V razpravi, ki se je osredotočila na uradne postopke zoper nekatere udeležence protestov, so sodelovali Vesna Lovrec, novinarka časnika Večer in podiplomska študentka na Fakulteti za varnostne vede, Jure Šega, odvetnik iz Maribora, in Zoran Cunk, višji kriminalistični inšpektor, zaposlen na Policijski upravi Maribor. Vsi trije sodelujoči so bili prisotni na t. i. tretji mariborski vstaji, prva dva kot udeleženca protestov, medtem ko je imel tretji pomembno vlogo pri opravljanju policijskih nalog in izvajanju pooblastil, bil pa je tudi priča tožilstva v sodnih postopkih zoper nekatere udeležence protestov. Okroglo mizo je povezoval dr. Benjamin Flander s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Organizator je k razpravi povabil tudi predstavnika državnega tožilstva, a so z Okrožnega tožilstva v Mariboru sporočili, da kot stranka nastopajo v sodnih postopkih v zvezi z dogodki v Mariboru, med katerimi nekateri še niso zaključeni, in da zato ne morejo in ne želijo javno izražati stališč v tej zadevi.

Moderator je v provokativnem uvodu v razpravo v šali »zamrznil« svoj položaj vodje programsko-organizacijskega odbora Dnevov varstvoslovja in spomnil na dogodke ob koncu leta 2012, ko se je v večjih slovenskih mestih zvrstilo več protestnih shodov. Za razliko od javnih zbiranj, o katerih so kolegi govorili na plenarni okrogli mizi dan poprej, na teh javnih zbiranjih ljudje – tako moderator – »niso prišli gledat, kako skače Peter Prevc, temveč so prišli z namenom, da bi izrazili nezadovoljstvo nad stanjem v slovenski politiki na državni in lokalni ravni«. Ta javna zbiranja so se od tistih, o katerih je bilo govora na začetku konference, po moderatorjevem mnenju razlikovala tudi po tem, da »so nekateri udeleženci poleg zalog alkohola s seboj, kot se je izkazalo, prinesli tudi zaloge granitnih kock« in ne nazadnje po tem, da »ta javna zbiranja večinoma niso bila prijavljena skladno z Zakonom o javnih zbiranjih«. Posebej je izpostavil shode 21. 11., 26. 11. in 3. 12. 2012, ki so bili *post festum* poimenovani »mariborske vstaje«. Na teh treh shodih je prišlo do hujših kršitev javnega reda in miru in do uporabe policijskih pooblastil zoper večje število občanov, med drugim do uporabe telesne sile, palice, solzivca in konjenice, na shodih 26. 11. in 3. 12. pa tudi do množičnih pridržanj. Moderator je uvod v razpravo sklenil z ugotovitvijo, da so dogodki v Mariboru naleteli na buren odziv v medijih, javnosti in politiki in da so bili po

aretacijah v večini primerov uvedeni uradni postopki, zoper nekatere udeležence protestov poleg policijskih tudi tožilski in sodni, pri čemer se nekateri do danes še niso končali oz. še niso pravnomočni.

Vesna Lovrec je v grobem povzela posledice protestov: na t. i. drugi mariborski vstaji (26. 11.) je bila prostost odvzeta 32 osebam, vložene so bile 4 kazenske ovadbe, zoper 3 osebe je tožilstvo vložilo obtožnico in vsi so bili obsojeni: dva pogojno na 7 oz. 8 mesečno zaporno kazen, eden, mladoletnik, pa na vzgojni ukrep. Tretje mariborske vstaje (3. 12.) naj bi se udeležilo med 10.000 in 15.000 ljudi. Prostost je bila odvzeta 119 osebam, vloženi pa je bilo 28 kazenskih ovadb. Policija in tožilstvo sta 16 osebam očitala kaznivo dejanje napada na uradno osebo, ko opravlja naloge varnosti po čl. 300 KZ-1, 12 osebam pa kaznivo dejanje sodelovanja v skupini, ki prepreči uradni osebi uradno dejanje po čl. 301 KZ-1. Policija je vseh 28 ovadenih oz. osumljenih privedla pred preiskovalnega sodnika, po sodnem pridržanju in zaslišanju je bil pripor odrejen za 25 oseb.

Lovrečeva je pojasnila, da sta zoper dvanajsterico in šestnajsterico potekali ločeni sojenji na mariborskem okrajnem in okrožnem sodišču. V izjemno turbulentnem sojenju dvanajsterici je sodišče sedem oseb spoznalo za krive in jim izreklo kazen 7 mesecev zapora. Višje sodišče v Mariboru je obsodilno sodbo spremenilo v pravnomočno oprostilno. Zoper to sodbo je Okrožno državno tožilstvo v Mariboru vložilo zahtevo za varstvo zakonitosti na Vrhovno sodišče RS, ki je ugotovilo, da je Višje sodišče pri odločanju kršilo Kazenski zakonik in Zakon o kazenskem postopku, ni pa Vrhovno sodišče pri tem poseglo v pravnomočno sodbo. Nastala je nenavadna situacija: obdolženci so bili pravnomočno oproščeni v sodnem postopku pred višjim sodiščem, za katerega je najvišje sodišče v državi ugotovilo, da je bil v njem kršen zakon. Lovrečeva je kot novinarka Večera dogajanje spremljala in o njem poročala. Ob rob povedanemu je pripomnila, da natančnejši vpogled v policijske, tožilske in še zlasti sodne postopke razkrije številna odstopanja od normalnih oz. običajnih praks v tovrstnih uradnih postopanjih.

Moderator Benjamin Flander je v nadaljevanju dejal, da je v nekaterih »nenormalnostih« uradnih postopkov moč prepoznati elemente kršitev ustavnih pravic. V sodnem postopku zoper dvanajsterico je sodišče med drugim sprejelo priznanje za KD, ki se obdolženemu sploh ni očitalo. O enem od obdolžencev oz. obtožencev v obrazložitvi obtožnega predloga ni bilo moč zaslediti niti stavka. Drug obdolženec je ves čas trdil, da je bil v času, ko naj bi storil kaznivo dejanje, v lokalu, kar je podkrepil s posnetkom varnostne kamere. Sodišče mu je prisluhnilo šele po devetih mesecih, pri čemer je večino tega časa preživel v priporu. Sodišče je tudi sicer vztrajno zavračalo dokazne predloge obrambe (npr. ogled amaterskih video posnetkov). Vesna Lovrec je pripomnila, da so bil krovni dokaz, s katerim je tožilstvo dokazovalo, da so obdolženi dejansko storili očitano kazniva dejanja, helikopterski posnetki, ki pa po njenem mnenju ne dokazujejo ničesar. S tem je sodišče po njenem mnenju dokazno breme preneslo na obrambo, ki je morala dokazovati nedolžnost svojih strank.

Tudi opravljanje policijskih nalog in izvajanje pooblastil na protestnih shodih je bilo po mnenju moderatorja daleč od idealnega, saj TV posnetki, zasebni video posnetki in izjave nekaterih udeležencev odpirajo vprašanje nesorazmerne uporabe prisilnih sredstev zoper nenasilne protestnike.

Zoran Cunk se z njim ni strinjal. Poudaril je, da je policija svoje naloge opravljala v izjemno zahtevnih okoliščinah, da se je na proteste skrbno pripravila ter da je svoja pooblastila izvajala zakonito in strokovno. Opozoril je, da smo bili na protestih 3. 12. 2012 priča nepredstavljivemu nasilju nekaterih protestnikov, ki se shoda očitno niso udeležili zato, da bi mirno protestirali. Policija je, kot je pojasnil Cunk, za vsak posamezen protestni shod pripravila načrt varovanja in le-tega nato tudi strokovno korektno izvrševala. 3. 12. 2012 je zaradi eskalacije nasilja razpustila shod, nasilne protestnike je pozvala, naj prenehajo z nasiljem in se razidejo ter jih opozorila, da bodo v nasprotnem primeru zoper njih uporabljena prisilna sredstva, kar se je na koncu tudi dejansko zgodilo. Cunk je posebej opozoril, da policija v ekstremnih okoliščinah, ki so nastale, prisilnih sredstev vključno s solzivcem v kritičnih trenutkih ni mogla dosledno uporabiti selektivno, saj v kaosu, ko so proti policistom letele granitne kocke in drugi nevarni predmeti, ni mogla dosledno razločiti med nasilneži in tistimi, ki so se ukazu naj se razidejo upirali pasivno. Kljub temu je izrazil prepričanje, da so pripadniki posebne policijske enote, uniformirani policisti in policisti v civilu svoje naloge opravili korektno, zakonito in strokovno. Zagotovil je, da je policija aretirala, pridržala in ovadila nasilneže in izgrede, ne miroljubne udeležence protestov. Da so policisti v zahtevnih okoliščinah nasilnih protestov pooblastila izvajali zakonito, je – tako Cunk – potrdila tudi preiskava Komisije za razjasnitev okoliščin uporabe policijskih pooblastil, ki jo je imenoval direktor Policijske uprave Maribor.

Vesna Lovrec je menila, da je policija na protestih verjetno res ravnala formalno zakonito, da pa je ravno v tem težava, saj v kompleksni situaciji, ki je nastala v kritičnih trenutkih 3. 12. 2012, ne bi smela ravnati »by the book«, temveč bi morala upoštevati, da večina udeležencev mirno protestira, da so neizkušeni v prakticanju te demokratične pravice in da so pravno neuki, tj. da ne poznajo zakonskih določil o posledicah razpusta shoda. Z njo se je strinjal tudi moderator, ki je ob tem opozoril, da v dani situaciji načelo sorazmernosti pomeni, da se proti mirnim protestnikom po razpustitvi shoda lahko uporabi le nujno potrebna sila za vzpostavitev javnega reda, in da neselektivna uporaba solzivca pomeni prekoračitev te nujno potrebne sile. Opozoril je tudi na koncept tako imenovane »dialoške policije« iz skandinavske teorije policijskega dela, iz katerega izhaja, da mora policija na demonstracijah slediti konceptu dialoga, torej komunicirati z množico in se ves čas prilagajati dogajanju v njej, saj je to podlaga za zmožnost razločevanja med tistimi posamezniki in skupinami, ki povzročajo nered ali so celo nasilni in tistimi, ki mirno protestirajo.

V razpravo se je nato vključil Jure Šega, ki je dejal, da lahko kot udeleženec protestov iz prve roke pove, da policija v določenih kritičnih trenutkih ni delovala pomirjevalno. Izpostavil je situacijo, ko so policisti izolirali večje število očitno nenasilnih udeležencev protestov in zoper njih uporabili solzivec. Glede množičnega prijetja na protestnem shodu 3. 12. 2012 je ocenil, da razplet sodnih postopkov, še posebej to, da je tožilstvo v številnih primerih odstopilo od pregona, postavlja načelno vprašanje zakonitosti prijetij. Opozoril je, da so številna prijetja temeljila na osebni prepoznavi obdolžencev, ki v sodnem postopu ni bila potrjena (s posnetkov je bilo mogoče prepoznati le enega od 28 kazensko ovadenih). Poleg tega policija s helikopterskimi in televizijskimi posnetki, ki so bili na sodišču predloženi kot dokaz, ob odločanju o pridržanih sploh še ni razpolagala.

Šega je bil kritičen tudi do postopkov, v katerih je bil zoper 25 obdolžencev odrejen pripor. Odločbe so bile napisane po istem ključu, njihov skupni imenovalec pa je bila neprepričljiva pravna argumentacija obstoja pripornega razloga ponovitvene nevarnosti. Sodišče je slepo sledilo navedbam v uradnih zaznamkih, da so policisti prijeli tiste, ki so res storili očitana kazniva dejanja. Višje sodišče v Mariboru je o pritožbah zoper sklepe o priporu odločalo ves teden, čeprav je zakonski rok za odločitev 48 ur. Sodišče je v obrazložitvah sklepov med drugim navedlo tudi to, da ni imelo podlage za to, da bi podvomilo v resničnost izjav policistov, čeprav se je v zvezi z dogodki 3. 12. 2012 na zatožni klopi znašel policist, ki naj bi krivo pričal.

Mnenja razpravljavcev so se kresala tudi glede drugih vprašanj. V razpravo so se večkrat vključili strokovnjaki iz občinstva, ki so pomembno prispevali h kakovosti diskusije. Moderator je okroglo mizo sklenil z mislijo, da je bil namen omizja ponuditi odprto strokovno razpravo, ki bi prispevala k čim boljšemu razumevanju zahtevne problematike varovanja varnostno problematičnih javnih shodov ter nalog državnih organov in drugih subjektov v luči določb in načel, ki so zapisana v Ustavi Republike Slovenije. Iz dogodkov v Mariboru in dogajanja po njih smo se po moderatorjevem mnenju prakticiranja demokracije in vladavine prava v zaostrenih družbenih razmerah učili tako pristojni predstavniki državnih organov kot tudi državljani in občani.

Aleš Godec